

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC
COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF
CARDINAL STEFAN WYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

Варшава, Республіка Польща

2022

Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 27.06.2022 – 05.08.2022) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2022. 288 с.

Укладач: ГЛАВЧЕВА Ю. М., PhD, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

Лук'яненко Д. М.,

*канд. мед. наук, доцент кафедри дитячої хірургії, ортопедії та
травматології,*

Дніпровський державний медичний університет

Семеніхіна В. Є.,

канд. мед. наук, заступник медичного директора,

*КП «Дніпропетровська Багатoproфільна клінічна лікарня
з надання психіатричної допомоги» ДОР»*

Завалко Ю. М.,

канд. мед. наук, медичний директор,

*КП «Дніпропетровська Багатoproфільна клінічна лікарня
з надання психіатричної допомоги» ДОР»*

ФАКТОРИ СПРИЯННЯ ПОРУШЕННЮ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Технологічний розвиток в умовах глобалізації процесів сучасного суспільства на тлі стрімкого розвитку технологій, зокрема інформаційних, вимагає моніторингу наукових праць внаслідок розширення можливостей запозичення або привласнення чужої інтелектуальної власності. Сучасний західний академічний світ виробив певний комплекс інструментарію виховного впливу, який включає власні етичні стандарти, систему дисциплін, пов'язаних із формуванням типу мислення, що надає пріоритет моральному виміру [1, с. 184]. Цілком природним при цьому є прагнення до формування етичних стандартів на рівні різного роду інституційних об'єднань та/або асоціацій індивідів, які мають відношення до вищої освіти та науки [1, с. 184]. Саме об'єднання та асоціації з різних наукових профілів, на нашу думку, мають визначати та проводити контроль факторів, котрі можуть сприяти академічній недоброчесності.

Вперше принципи академічної чесноти були викладені у статті «Вчителі та академічна чеснота» у 1997 р. (Видання «Синтез: закон та політика у вищій освіті»). У ній визначено десять принципів: підтверджено важливість академічної чесноти;

любов до навчання; ставлення до учня як до самостійної людини; створення атмосфери довіри в аудиторії; заохочення відповідальності студентів за академічну доброчесність; формулювання чітких очікувань студентів; розробка справедливих і відповідних форм оцінки; обмеження можливостей академічної нечесності; оскарження академічної недоброчесності, коли такі випадки трапляються; допомога у визначенні та підтримці загально університетських стандартів академічної доброчесності [3]. Академічною доброчесністю, за визначенням багатьох авторів, вважається дотримання таких фундаментальних цінностей, як чесність, довіра, справедливість, повага до колег, відповідальність за точність результатів досліджень, котрі оприлюднюються, а також сміливість та відвага при відстоюванні та боротьбі за перелічене.

Корупція на сьогоднішній день є найбільшим чинником, котрий на мою думку пригнічує академічну доброчесність в Україні. На тлі недофінансування державою наукових досліджень в різних галузях, зокрема, в медицині, створені умови для конфлікту інтересів, котрі, насамперед, відображаються у дуже багатьох матеріальних спокусах для науковців. Банальною річчю стало те, що нестача коштів на достойне життя призводить до пошуку науковцями спонсорів, котрі фінансуючи ті чи інші дослідження ставлять перед науковцями дилему: фальсифікувати результати на користь спонсора та отримати фінансову винагороду або лишитися доброчесним. До проявів корупції, на мою думку, слід віднести використання службового становища, коли керівник змушує підлеглих задля підвищення своїх рейтингових показників додавати своє прізвище до авторського списку наукових статей, монографій, підручників тощо, в роботі над якими участь керівником установи чи підрозділу не приймалась. Наразі, саме молоді науковці в Україні, перед якими фактично поставлено за умову праці в науковій установі чи у вищому навчальному закладі захист дисертації, практично, в цьому сенсі, знаходяться в повній залежності від наукового керівника, котрий одночасно може бути і керівником наукового підрозділу.

До корупційних складових, сприяючих порушенню академічної доброчесності в Україні, слід також віднести хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна чи послуг матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі [2, с. 42]. Цей фактор може призводити до таких порушень, як копіювання робіт, списування, фабрикація тощо.

Неприпустимим фактором сприяння порушенню принципів академічної недоброчесності, на мою думку, є також дискримінація за будь-якими ознаками: расовими, статевими чи віковим. Цей фактор створює несприятливу обстановку для праці в науковому або науково-педагогічному колективі.

Звісно, що існує ще багато факторів, котрі призводять на сьогоднішній день до порушення принципів академічної доброчесності як в Україні, так і у світі в цілому, але, на нашу думку, об'єднує їх та спричиняє до цього корупція у її різноманітних проявах. Сміливість викривати факти академічної недоброчесності, наразі, при умові працюючого законодавства знизить рівень корупції в Україні, котра стала основною причиною розквіту факторів сприяння порушенню принципів академічної доброчесності.

У 2014 році було започатковано створення «Загальноєвропейської платформи для етики, прозорості та чесності в освіті (ETINED)». Під час підготовки до сьомого Празького форуму «На шляху до загальноєвропейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в освіті», який відбувся 1-2 жовтня 2015 року, було затверджено проекти нормативних документів, в результаті яких була сформована ця платформа [3]. Закони України «Про освіту» та «Про авторське право та суміжні права» містять надзвичайно близькі поняття «академічний плагіат» та «плагіат», які мають певний рівень схожості, але також мають суттєві відмінності, які потребують додаткового аналізу для забезпечення правильного використання в академічній та судовій практиці з метою запобігання ухиленню від відповідальності за помилки. Закон України «Про освіту» [2] містить визначення основних термінів та рамкових

вимог до академічної доброчесності, а також передбачає, що спеціальні закони про освіту та внутрішні документи освітніх установ повинні встановлювати види академічної відповідальності (включаючи додаткову та/або детальну) учасникам навчально-виховного процесу за конкретні порушення академічної чесноти, форми та види академічної відповідальності навчальних закладів, порядок виявлення та встановлення фактів академічної чесноти. Що стосується нормативних документів вищих навчальних закладів, то в більшості випадків, на нашу думку, вони відсутні або не повністю відповідають рамковим вимогам Закону України «Про вищу освіту» [5]. До питань, що потребують досліджень, належить визначення співвідношення академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності та юридичної відповідальності; визначення необхідних передумов застосування академічної відповідальності та процедур доведення порушень тощо. На сьогоднішній день не існує ніяких доведених алгоритмів і методів виявлення академічного плагіату із зарубіжних джерел, які були випробувані і придатні для практичного використання, виготовлення і фальсифікації результатів досліджень. Аналіз ускладнюється наявністю різних поглядів в теорії права на поняття юридичної відповідальності, а також протиріччями між діючими нормативними правовими актами, що належать до сфери освіти. В Україні Закон України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як «набір етичних принципів і норм, визначених законом ...» [2]. При цьому деякі юристи і юриспруденція часто не визнають інші види регулювання суспільних відносин, крім законодавства та інші види відповідальності, крім юридичної. Академічний плагіат активно контролюється в академічних колах закордоном. Наприклад, в Об'єднаному Королівстві є Управління незалежного арбітражу (в Англії та Уельсі), яке займається реагуванням і недобросовісною практикою в області академічної чесноти. Австрія створила систему збору статистичних даних про випадки плагіату; розроблені національні вимоги до академічної доброчесності (Австрійське агентство по чесності досліджень); використовує спеціалізоване програмне забезпечення для виявлення плагіату. У

Швеції існує національна система збору статистики про академічну нечесність в університетах і публікації щорічних звітів на їх основі. На національному рівні визначено процедуру врегулювання порушень в області академічної доброчесності, яка передбачає створення спеціальних інституційних комісій на місцях на чолі з ректором вищого навчального закладу [4, С. 51–52].

Таким чином, провівши аналіз проблеми, виходячи з вище переліченого, я вважаю, що академічна доброчесність із суто етичної та ціннісної категорії в Україні має стати поняттям, котре повинне передбачати адміністративно-правову відповідальність та відповідні санкції для наближення до світових практик.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету /Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.
2. Про освіту: Закон України №2145-VIII от 05.09.2017. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html.
3. Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. URL: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-ineducation/home?desktop=true>.
4. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. /за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
5. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.